

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΗΣ ΡΑΨΑΝΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

A. ΑΓΙΟΙ ΘΕΟΔΩΡΟΙ

Αρχαιολογική έκθεση

Το μοναστηριακό συγκρότημα των Αγίων Θεοδώρων Ραψάνης βρίσκεται στο νότιο τμήμα του κάτω Ολύμπου, ανάμεσα στη Ραψάνη και στην κοιλάδα των Τεμπών. Είναι χτισμένο στην απέναντι πλαγιά του χωριού, μέσα σε πυκνόφυτο δάσος από βελανιδιές και κρانيές και έχει βόρειο προσανατολισμό. Καθώς είναι ορατό μόνο από τη Ραψάνη καθίσταται έτσι απολύτως ασφαλές. Το κτίσμα εναρμονίζεται ιδανικά στο ιδιαίτερο φυσικό τοπίο με τέτοιο τρόπο ώστε να αποτελεί ένα πραγματικό ησυχαστήριο. Τις δύο πλαγιές χωρίζει μια βαθιά και απότομη χαράδρα (ο λάκκος Φασούλα) και τις οποίες ενώνει το τοξωτό πέτρινο γεφύρι της Μαριγώς και το γεφύρι του Ντόβα. Η σύνδεση γίνεται μέσω του υπάρχοντος χωματόδρομου και αυτό επιτρέπει την επικοινωνία του μοναστηριού τόσο με τη Ραψάνη όσο και με την κοιλάδα των Τεμπών (νότια) διαμέσου του κάτω προφήτη Ηλία (διαδρομή 2).

1. Περιγραφή του περιβάλλοντος χώρου

Το μοναστήρι είναι χτισμένο σε επικλινές έδαφος στο νότιο μέρος ενός φυσικού πλατώματος. Από τις υπάρχουσες πληροφορίες (Στέφανος Δαλαμπύρας.....) και τις μαρτυρίες των κατοίκων της Ραψάνης το μοναστήρι προστατευόταν από περίβολο πολυγωνικό ή ακανόνιστο, προσαρμοσμένο στη μορφολογία του εδάφους, ο οποίος είχε εσωτερικά ύψος περί τα 2μ. Λόγω της ανωμαλίας του εδάφους το ύψος του τοίχου δεν παρουσίαζε ομοιομορφία. Σύμφωνα με τον Στ. Δαλαμπύρα η βόρεια πλευρά του περιβόλου ήταν η μεγαλύτερη με μήκος 35μ. όπου ήταν χτισμένα και τα κελιά. (**Εδώ να αναφερθούν οι επεμβάσεις του Νικονάνου**) Η πρώτη από τις **αυθαίρετες** παρεμβάσεις ήταν η κατασκευή κωδωνοστασίου νοτιοανατολικά του καθολικού, από σπλισμένο σκυρόδεμα και επιχρισμένο με λευκό σοβά, δίπλα στο κυπαρίσσι όπου κατά τις μαρτυρίες των κατοίκων ήταν αναρτημένη η καμπάνα. Η σημερινή διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου είναι αποτέλεσμα εκτεταμένων και **αυθαίρετων** επεμβάσεων που πραγματοποιήθηκαν υπό τον τότε εφημέριο της κοινότητας Ραψάνης την περίοδο 1992-1993. Γκρεμίστηκε τότε ο πέτρινος περίβολος με αποτέλεσμα η μονή να απολέσει τον αυστηρά μοναστηριακό χαρακτήρα με τη δημιουργία και ενός δεύτερου επιπέδου στο βόρειο τμήμα του. Επιπλέον γκρεμίστηκε η παλιά πύλη στο νότιο τμήμα και στη θέση της κατασκευάστηκε νέα πέτρινη είσοδος με κεραμοσκεπή. Κατασκευάστηκαν δε πέτρινοι τοίχοι αντιστήριξης με τσιμεντοκονία από συνεργία ντόπιων τεχνιτών. Ανακαινίστηκαν επίσης την ίδια περίοδο και τα παλιά κελιά τα οποία είναι τοποθετημένα

βορειοδυτικά του καθολικού. Το μοναστήρι πλέον , ο υπαίθριος χώρος καταλαμβάνει ....μ².. Η διαστάσεων ...μ.*.....μ. αυλή έχει πολυγωνικό σχήμα.

2. Το καθολικό

2. 1. ΟΙ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ

α) Η κτιτορική επιγραφή:

« ΑΝΕΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ Ο ΘΕΙΟΣ ΟΥΤΟΣ ΝΑΟΣ Ο ΕΠΟΝΟΜΑΤΙ/ ΤΩΝ
ΝΑΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ ΤΥΡΩΝΟΣ ΚΕ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ
ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΚΕ ΣΟΦΟΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΛΑΤΑΜΩΝΟΣ ΚΥΡΙΟΥ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΚΕ ΗΓΟΥΜΕΝΕΥΟΝΤΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΕΝ ΕΤΕΙ
1778 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ Ι».

Η επιγραφή είναι γραμμένη στο εσωτερικό του υπέρθυρου της εσωτερικής
θύρας του ναού. Μας πληροφορεί δε ότι ο ναός κατασκευάστηκε εκ
βάθρων στις 10 Οκτωβρίου του έτους 1778, όταν επίσκοπος Πλαταμώνος
και Λυκοστομίου ήταν ο Διονύσιος (1763-1793) και ηγούμενος ο
ιερομόναχος Διονύσιος.¹

β) Η επιγραφή της ιστόρισης του καθολικού.

«ΑΝΕΣΤΟΡΙΘΗ ΚΕ ΕΚΑΛΟΠΙΣΘΗ Ο ΠΑΡΟΝ ΟΥΤΟΣ ΝΑΟΣ ΚΕ
ΑΡΧΧΙΕΡΑΤΕΥ/ΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΛΑΤΑΜΩΝΟΣ
ΚΥΡ-{ΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ} ΚΕ ΗΓΟΥΜΕΝΕΥΟΝΤΟΣ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ,
ΔΑΠΑΝΗ ΚΕ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ / ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ
ΡΑΨΑΝΗΣ 1788/ ΜΑΪΩ Α΄ , ΧΕΙΡ ΥΠΑΡΧΗ ΔΑΜΙΑΝΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ και
Ιωάννου»

---

1 .Στέφανος Δαλαμπύρας, «Το μοναστήρι “Άγιοι Θεόδωροι” της Ραψάνης {αρχιτεκτονική–ζωγραφική}» *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 4 (Λάρισα 1983) 65-74.

Η επιγραφή αυτή είναι γραμμένη στο υπέρθυρο της νότιας θύρας. Χάρη σ' αυτήν πληροφορούμαστε ότι ο ναός είναι έργο του επισκόπου Διονυσίου που ήταν Ραψανιώτης²

3.Ο ρυθμός- τόξα-καμάρες

Το καθολικό είναι μονόκλιτος τρίκογχος σταυροειδής ναός με τυφλό θόλο και με ισοπλατή νάρθηκα στα δυτικά. Το καθολικό αναπτύσσεται σε δύο επίπεδα. Η είσοδος (επίπεδο 0,00μ.) επιτυγχάνεται μέσα από δύο θύρες ορθογωνικού σχήματος από τη νότια και δυτική πλευρά και οδηγεί στον νάρθηκα (επίπεδο 0,00μ.). Η επικοινωνία νάρθηκα- κυρίως ναού γίνεται μέσω αξονικής θύρας στο διαχωριστικό τοίχο. Το δάπεδο του κυρίως ναού βρίσκεται 0,65μ. χαμηλότερα από το δάπεδο του νάρθηκα. **Σ' αυτό συντελεί, προφανώς, η ανωμαλία του εδάφους.** Ο ναός έχει μέσες εξωτερικές διαστάσεις 6,70μ. * 15,0μ. χωρίς την κόγχη του ιερού και τους πλαγίους χορούς. Η **πεντάπλευρη κόγχη** του ιερού έχει εσωτερική διάμετρο 2,10μ. Η εσωτερική διάμετρος των πλαγίων χορών είναι 3,10μ. και τα τύμπανα των

4. Η τοιχοποιία του ναού

Η πηλόχτιστη τοιχοποιία αποτελείται από ακανόνιστους λίθους, που είναι κυρίως πλατιοί σχιστόλιθοι. Το πάχος της τοιχοποιίας είναι 0.94.μ. και των κογχών 0.62 μ. Η τοιχοποιία ενισχύεται κατά διαστήματα με ισχυρές ξυλοδεσιές. Εξωτερικά οι αρμοί είναι καλυμμένοι με ασβεστοκονίαμα και τσιμέντο (;).

5.Η στέγη

Η στέγη έχει σαμαρωτό σχήμα, και καλύπτεται ολόκληρη με σχιστολιθικές πλάκες. Περιβάλλεται με γείσο, με τρεις σχιστολιθικές πλάκες, για την προφύλαξη της τοιχοποιίας από τη διάβρωση. Ο θόλος, οι κυλινδρικές καμάρες, οι κόγχες και όλη γενικά η στέγη καλύπτονται με σχιστολιθικές πλάκες.

6. Ο νάρθηκας

Ο νάρθηκας έχει τετράγωνο σχήμα (4,77X4,77), βρίσκεται ψηλότερα από το δάπεδο του κυρίως ναού, αλλά στο ίδιο επίπεδο της αυλής. Το δάπεδο καλύπτεται με σχιστολιθικές πλάκες. Η στέγη έχει σχήμα κυλινδρικής καμάρας με δύο και ισχυρά τόξα: ένα στο κέντρο, το οποίο ενισχύεται με ένα ισχυρό ελκυστήρα, ενώ το άλλο εφάπτεται σχεδόν στο δυτικό τοίχο και ενισχύει την αντοχή του. Το ανατολικό άκρο της καμάρας στηρίζεται στο διαχωριστικό τοίχο, ο οποίος εσωτερικά έχει ένα

---

2 . Απόστολος Αθ. Γκλαβίνας, « Ο επίσκοπος Διονύσιος Μιχαήλ». Γρηγόριος Παλαμάς,64 (Θεσσαλονίκη 1981) 159-177.

τόξο. Το κεντρικό τόξο δέχεται τη μεγαλύτερη πίεση λόγω του βάρους της καμάρας γι αυτό και ενισχύεται με ελκυστήρα που συγκρατεί τις πλάγιες ωθήσεις.

(Ο νάρθηκας επικοινωνεί με τον κυρίως ναό μέσα από μία ορθογώνια θύρα που στενεύει εξωτερικά, με διαστάσεις 1,57X 0,78 μ. και εσωτερικά 1,87X1,08 μ. Το υπέρθυρο αποτελείται από ισχυρούς δοκούς. Εξωτερικά υπάρχει μία κόγχη, στην οποία εικονίζεται η θεοτόκος, και η οποία ανακουφίζει το υπέρθυρο)

7. Ο κυρίως ναός

Ο θόλος

Ο θόλος στηρίζεται σε σφαιρικά τρίγωνα, το οποία σχηματίζονται στις συναντήσεις των τόξων, χωρίς εσωτερικά στηρίγματα (κίονες ή πεσσούς). Στο κέντρο σχηματίζονται 4 τόξα, από ένα σε κάθε πλευρά, όπου βρίσκεται ο θόλος και καταλήγουν οι κυλινδρικές καμάρες του σταυρού, που καλύπτουν το καθολικό. Εκτός από τα 4 τόξα, υπάρχουν από ένα στο δυτικό και στο ανατολικό άκρο της κυλινδρικής καμάρας. Στην κυλινδρική καμάρα, δηλ. υπάρχουν 4 τόξα, 2 δεξιά του θόλου προς το ανατολικό άκρο σε κανονικές αποστάσεις μεταξύ τους για τον ισομερή καταμερισμό του βάρους της καμάρας και γενικά όλης της στέγης. Τα δύο πλάγια τόξα, το οποία υψώνονται πάνω από τις πλάγιες κόγχες, καθώς και τα 4 της κυλινδρικής καμάρας, στηρίζονται σε τοιχοποιία, διότι δεν υπάρχουν εσωτερικά στηρίγματα. Τα τόξα μεταβιβάζουν τα βάρη σε ορισμένα ανθεκτικά σημεία και ανακουφίζουν την τοιχοποιία, η οποία φέρει και το μεγαλύτερο βάρος. Οι κυλινδρικές καμάρες, οι οποίες με τα τόξα ανασηκώνουν το βάρος του θόλου, μεταβιβάζουν τις πιέσεις στους τοίχους, και έτσι δημιουργείται εξισορρόπηση των δυνάμεων, που συντελεί στη στήριξη του καθολικού και ιδιαίτερα της στέγης χωρίς εσωτερικά στηρίγματα. Τα στηρίγματα απουσιάζουν από το καθολικό, διότι ο θόλος δεν έχει μεγάλες διαστάσεις για να ασκεί τόσο ισχυρές πιέσεις, ώστε να μη μπορούν να αντιμετωπίσουν τα τόξα και οι κυλινδρικές καμάρες.

Τα παράθυρα

Τα παράθυρα βρίσκονται ψηλά, λίγο χαμηλότερα από τη στέγη, για ασφάλεια. Υπάρχουν από ένα στη βόρεια και στη νότια πλευρά και από ένα στις πλάγιες κόγχες. Στη νότια πλευρά υπάρχει ένα ακόμη παράθυρο, το οποίο ανήκει στο διακονικό. Τα παράθυρα εξωτερικά έχουν Ορθογώνιο σχήμα και εσωτερικά ευρύτερο ημικυκλικό. Είναι μονόλοβα με ένα παραθυρόφυλλο που έχει 2 υαλοπίνακες. Εξωτερικά ασφαλίζονται με σιδερένιο πλέγμα. Οι ποδιές των

παραθύρων είναι επικλινείς για να γλιστρούν τα νερά της βροχής. Εσωτερικά έχουν ύψος 1.10 μ. και πλάτος 0.80 μ. και εξωτερικά ύψος 0.65 μ. και πλάτος 0.36 μ.

8.Το άγιο Βήμα

Το άγιο Βήμα χωρίζεται από το καθολικό με το ξυλόγλυπτο τέμπλο. Η κόγχη του είναι ημικυκλική από ορθογώνιους πωρόλιθους. Η κατασκευή του είναι ανθεκτική για να κρατήσει το θόλο που την καλύπτει.

Η κόγχη διακοσμείται εξωτερικά με 5 κόχες διαστάσεων 1,80 Χ0,46Χ0,6 μ. Η πρόθεση εγγράφεται στον τοίχο με μίαν κόγχη με πλάτος 0,94 μ. Στη βόρεια πλευρά υπάρχει μία ακόμη κόγχη με πλάτος 0,76 μ. που χρησιμεύει για την εναπόθεση διαφόρων λειτουργικών αντικειμένων, εικόνων ή του νιπτήρα. Στη νότια πλευρά υπάρχει ένα ακόμη ορθογώνιο άνοιγμα διαστάσεων 0,90 Χ0,50 μ.

Τα παράθυρα του ιερού

Στην κόγχη υπάρχει ένα παράθυρο, με διαστάσεις εξωτερικά 0,42Χ0,10 μ., ενώ εσωτερικά είναι ημικυκλικό με διαστάσεις 0,60Χ0,35 μ. Ακόμη στη νότια πλευρά του διακονικού έχουμε ένα μονόλοβο παράθυρο εξωτερικά ορθογώνιο (0,65Χ0,35 μ.) και εσωτερικά τοξοειδές (1,10 Χ0,80 μ.)

Φωτογραφική τεκμηρίωση

Εικόνα 1- Νότια όψη

Εικόνα 2- Βόρεια όψη

ΤΑ ΝΑΩΝΥΜΙΑ

Άγιος Αθανάσιος(1831). Τρίκλιτη βασιλική με νάρθηκα στην επάνω συνοικία. Το μεσαίο κλίτος καλύπτεται με κυλινδρική καμάρα, ενώ τα πλάγια κλίτη με θόλο. Στην όψη πλευρά υπάρχει υπόστεγο που καταλήγει σε παρεκκλήσι. Σύμφωνα με μία ενθύμηση σε εκκλησιαστικό έντυπο, ο ναός κτίστηκε το έτος 1831. Από άλλες ενδείξεις,

όμως, σε φορητές εικόνες ή σκεύη, φαίνεται ότι ο ναός ήταν παλαιότερος.⁴⁷ Από το

46. Η οικία Θωμά Γούρα στέγασε προπολεμικά (πριν το 1938) το δημοτικό σχολείο Ραψάνης. Από το σχολικό έτος 1938-39 άρχισε η λειτουργία του νεότευκτου κτιρίου, πάνω από την κεντρική πλατεία. (Η πληροφορία οφείλεται στον Ραψανιώτη Βασίλη Ηρακλέους).

47. «1831 Μαρτίου 6, όταν άρχισαν οι μαστόροι την εκκλησίαν τον Άγιον Αθανάσιον. εδώ Κατάστιχο του Αγίου Αθανασίου 1778-1889 εξάλλου αποδεικνύεται ότι ο ναός ήταν παλαιότερος του 1778.⁴⁸

Ναός της Αναλήψεως. Ξωκλήσι ενός χώρου, βόρεια της Ραψάνης προς την Κρανιάστο ομώνυμο ύψωμα. Κτίσμα των αρχών του 20ού αιώνα.

Άγιοι Ανάργυροι. Μονόχωρος ναός πλησίον του Σ. Σ. Ραψάνης, με θέα τον Θερμαϊκό Κόλπο. Κτίστηκε πιθανόν στις αρχές του 20ού αιώνα.

Άγιοι Απόστολοι. Μονή των Παλαιοημερολογιτών πάνω από τον Σ. Σ. Ραψάνης, στη θέση *Τούμπανος*. Κτίστηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1970.

Άγιος Γεώργιος. Μονόχωρος ναός αφιερωμένος στον εκ Ραψάνης άγιο, στη θέση της Επισκοπής που καταστράφηκε κατά την πυρπόληση της Ραψάνης το Μάρτιο

του 1878. Αναγέρθηκε με τη συνδρομή των Ραψανιωτών και με πρωτοβουλία του ιερέα Βασιλείου Γογουρόπουλου το 1927.⁴⁹ Με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Κάτω Ολύμπου κηρύχθηκε η εορτή πανδημοτική και το μαρτύριό του εορτάζεται στις 5 Μαρτίου Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος (1544). Ο παλαιότερος ναός της Ραψάνης στο νοτιο-ανατολικό άκρο του οικισμού, με αξιολογες τοιχογραφίες.⁵²

Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός. Νεότευκτο ναύδριο στην άνω συνοικία. Κτίστηκε με πρωτοβουλία του Συλλόγου Γυναικών Ραψάνης το 2009. Άγιος Κωνσταντίνος. Μικρός μονόχωρος ναός στον ομώνυμο οικισμό. Κτίστηκε, πιθανότατα, στις αρχές του 19ου αιώνα.

Αγία Μαρίνα. Παλιός μονόχωρος ναός στο κάτω νεκροταφείο του οικισμού. Διαθέτει ελάχιστες εναπομείνουσες τοιχογραφίες (18ος-19ος αι.).

Άγιος Νεκτάριος. Νεότευκτο ναύδριο του 1976 στην κάτω συνοικία. Κτίστηκε με πρωτοβουλία της Πηνελόπης Βαρνάβα, κατοίκου Ραψάνης

Αγία Παρασκευή. Μονόχωρος ναός στο δρόμο προς την Κρανιά, κοντά στο ρέμα της θέσης *Ανήλιο*, όπου μέχρι και τους μεταπολεμικούς ακόμη χρόνους σωζόταν παλαιό γεφύρι. Σύμφωνα με το ημερολόγιο του Λεωνίδα Παπακώστα, κτίστηκε το έτος 1896.⁵³

Αγία Παρασκευή Τεμπών. Το εκκλησάκι, κτισμένο στο βαθούλωμα ενός βράχου, ανήκει στην περιοχή της Ραψάνης. Κτίστηκε πριν από την κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής (1910), ανακατασκευάστηκε από τις υπηρεσίες των Σιδηροδρόμων και περιήλθε στη Μητρόπολη της Λάρισας το 1950.

Αγία Τριάδα. Μονόχωρος ναός στην είσοδο του οικισμού από τα νοτιοανατολικά.

Άγιος Τρύφων. Μονόχωρος ναός στο επάνω νεκροταφείο.

Ναός Ευαγγελίστριας. Εκκλησία των Παλαιοημερολογιτών στην άνω συνοικία. Κτίστηκε το 1945.⁵⁴

Ναός Κοίμησης Θεοτόκου (1858).⁵⁵ Τρίκλιτη, καμαρόστεγη βασιλική με τοξωτό υπόστεγο στη νότια πλευρά, στην κάτω συνοικία. Ο ναός υπέστη ζημιές από την πυρκαγιά του 1878. Τότε κάηκε και η περίφημη βιβλιοθήκη, που βρισκόταν κάτω ακριβώς από τον σημερινό ναό.

Μονή Γλυκοφιλούσης. Νεότευκτη γυναικεία μονή στη θέση *Μεγάλη Ράχη*.

Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος (1868). Παλαιά γυναικεία μονή, στο δρόμο προς τον Πυργετό. Το καθολικό είναι σταυροειδής ναός με τρούλο και με δύο

πλάγιους χορούς. Σήμερα διαθέτει 9 ευρύχωρα κελιά, αρχονταρίκι και βιβλιοθήκη με εκ-κλησιαστικά βιβλία.⁵⁶

53. Γ. Χ. Παρίσης, *ό. π.*, σ. 168.

54. Γ. Χ. Παρίσης, *ό. π.*, σ. 160.

55. «1787». Απλή χρονολογική ένδειξη στη φορητή εικόνα με τα εισόδια της Θεοτόκου.

«ΕΝ ΕΤΕΙ 1858 ΜΗΝΙ ΝΟΕΜΒΡΙΩ 17 ΟΥΤΟΣ Ο ΠΕΡΙΚΑΛΛΗΣ ΝΑΟΣ Ο ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΕΚΘΕΜΕΛΙΩΝ ΗΓΕΡΘΗ ΜΕΤΑ ΠΡΟΘΥΜΙΑΣ ΕΠΙ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΙΑΣ ΚΥΡΙΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ ΤΗΣΕΠΑΡ-ΧΙΑΣ ΠΛΑΤΑΜΩΝΟΣ ΟΝΤΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΔΙΑ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΣΥΝΑΜΑΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗΣ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΚΩΜΟΠΟΛΕΩΣ ΡΑΨΙΑΝΗΣ. ΣΥΝΕΔΡΑΜΟΝ

Κ(ΑΙ) ΑΛΛΟΙ ΤΙΝΕΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΠΑΡΤΙΣΜΟΝ ΤΟΥ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ Κ(ΑΙ) ΕΞΩΚΑΛ-ΛΩΠΙΣΜΟΝ ΤΟΥ. Η ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΜΑΡΙΑΜ ΕΙΘΕ ΜΑ ΜΕΣΙΤΕΥΣΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΠΑΝΤΩΝΚΥΡΙΟΝ ΕΚΑΣΤΩ ΝΑ ΒΡΑΡΕΦΣΗ». Βλ. Στέφανος Δαλαμπύρας, *ό. π.*, σ. 77.

56. «Ο ΠΕΡΙΚΑΛΛΗΣ ΟΥΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗ-ΡΟΣ ΑΝΕΚΑΙΝΙΣΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΑΕΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤ Μ Κ ΙΕΡΕΜΙΟΥ Β' ΕΠΙ-ΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΕΥΟΝΤΟΣ ΠΑΝΟΣ Κ ΓΡΗΓΟΡ ΚΑΠΟΥΡΝΟΤΟΥ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΜΟ-ΝΑΧΗΣ ΕΥΦΗΜΙΑΣ ΜΠΙΓΔΙΑΝΗΣ ΦΙΛΟΤΙΜΩ ΔΑΠΑΝΗ ΠΑΜΦΙΛΑΡΕΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝΤΩ ΑΩΞΗ ΚΑΤΑ ΜΑΡΤΙΟΝ. Βλ. Γ. Χ. Παρίσης, *ό. π.*, σ. 202. Η μονή, επομένως, είναι παλαιότερη. Ίσως να κτίστηκε το 1750. Βλ. ΔΡΥΑΣ, Μ.Κ.Ο, *Η πολιτιστική κληρονομιά του Δήμου*

Ναός του Τιμίου Σταυρού. Νεότευκτος ναός στον Σ. Σ. Ραψάνης .

Ο Επάνω Αϊ-Λιας. Ξωκλήσι στο ομώνυμο ύψωμα (υψ. 1000 μ.), βόρεια της Ραψάνης. Κατά τον Heuzey εδώ βρισκόταν το φρούριο Λαπαθούς.⁵⁷ Σήμερα σώζονται ακόμητα ερείπια του τουρκικού διασυνοριακού σταθμού κατά το χρονικό διάστημα 1897-1912.

Ο Κάτω Αϊ-Λιας. Ξωκλήσι στο ομώνυμο ύψωμα, νότια της Ραψάνης. Δεν γνωρίζουμε τον χρόνο ανέγερσης του ναού. Κατά την επανάσταση του 1878, όμως, γίνεται μνεία της ύπαρξής του. _____